

Jani Marjanen & Jaakko Tahkokallio

Historiateorian ajankohtaisista kysymyksistä

Tilaisuuden puheenjohtaja Risto Marjomaa (vas.), Markku Hyrkkänen ja Jorma Kalela.

Historiallinen Yhdistys ry järjesti Helsingissä Tieteiden talossa paneelikeskustelun 23.4.2003 *Historiateorian ajankohtaisista kysymyksistä*. Pääpanelisteina ja alustajina olivat Tampereen yliopiston yleisen historian mvs. professori Markku Hyrkkänen ja Turun yliopiston poliittisen historian professori Jorma Kalela. Hyrkkänen on äskettäin julkaissut teoksen *Aatehistorian mieli* (Vastapaino, Tampere, 2002) ja Kalela on kirjoittanut muun muassa kirjan *Historiankirjoitus ja historia* (Gaudeamus, Helsinki, 2000), jonka teemoja hän on kehittelemässä seuraavassa kirjassaan edelleen. Muina panelisteina toimivat filosofian maisterit ja Helsingin yliopiston historian laitoksen tutkijat Marja Jalava (ks. [arvostelu Hyrkkäsen kirjasta](#)), Kati Katajisto (ks. [artikkeli tässä lehdessä](#)) ja Jouko Nurmiainen (ks. [arvostelu Kalelan kirjasta](#)).

Ajankohtaiset kysymykset

Keskustelu päättyi professori Jorma Kalelan toteamukseen siitä, että historia ja historiantutkimus eivät ole niin helppoja asioita kuin monet luulevat. Kolmen tunnin keskustelun päätteeksi tämä ei ollut yllättävä yhteenveto.

Keskustelun järjestäjät eivät olleet halunneet lyödä lukkoon tilaisuuden otsikon lupaamia historiateorian ajankohtaisia kysymyksiä, eivätkä niitä paljastaneet tilaisuuden alustajina Kalela tai Hyrkkänenkään. Ajankohtaisten aiheiden määrittäminen etukäteen olisi kieltämättä muuttanut tilaisuuden luonnetta. Nyt ajankohtaisiksi kysymyksiksi nousi keskustelun myötä joukko klassikoita: Mitä mieltä historiantutkimuksessa on? Mitä on historia? Mikä on poliittista? Tarvitaanko historiantutkimuksessa teorioita? Vanhoja, mutta ajankohtaisia kysymyksiä siis.

Aatehistorian mieli

Vastailmestyneen kirjansa *Aatehistorian mieli* pohjalta alustanut professori Markku Hyrkkänen tiivistä aatehistorian välttämättömäksi ihmisten toiminnan ymmärtämiselle. Vaikka aatteet, mentaliteetit, opit ja uskontunnustukset eivät sellaisenaan selitä ihmisten toimintaa, on käsitykset selitettävä ja ymmärrettävä, jotta ihmisten toimintaa voitaisiin selittää ja ymmärtää. Aatehistorialla ei suinkaan ymmärretä vain menneisyyden ihmisten toimintaa, vaan "hyvää aatehistoriaa lukemalla ja tekemällä opimme käsittämään paremmin, mitä ajattelemme. Saatamme jopa oppia ajattelemaan paremmin", kuten Hyrkkänen kirjoittaa kirjassaan.

Historian funktioksi ehdotettiin myös Marc Blochilta (ks. tässä lehdessä julkaistut Bloch-elämäkerran arvio sekä raportti Blochin metodikirjan suomennoksen julkistamistilaisuudesta) lainattua ajatusta siitä, että historian avulla saadaan asiat laitettua yhteyksiinsä ja näin voimme ymmärtää itseämme paremmin. Ajatus ei poikkea kovin paljon Hyrkkäsen muotoilusta. Yhteistä on ainakin se, että historialla on nykyisyydelle merkitystä. Historiasta voidaan sittenkin oppia muutakin kuin sen, ettei siitä voi oppia mitään. Ei tarvitse edes sammuttaa itseään.

Kalela korosti omassa alustuksessaan nykyisyyden merkitystä historiantutkimuksessa. Sekä populaarit että tieteelliset käsitykset historiasta ovat aina läsnä tutkittaessa historiaa. Tutkija tarkastelee kohdettaan aina nykyisten historiakuvien kautta. Historiakuvat ja historioitsijan sanoma ovat Kalelan mukaan aiheita joista historiantutkimuksessa ollaan vaiettu. Hän aikookin käsitellä aiheita tulevassa kirjassaan. Kalelan

palautetoivomuksista huolimatta ei näistä asioista paneelikeskustelussa kuitenkaan paljoa puhuttu.

Jorma Kalelan alustuspuheenvuoro.

Kadonneiden historistien metsästys?

Paneelikeskustelu ei muodostunut kovin kiivaaksi, sillä perusasioista oltiin samaa mieltä. Tutkijat, jotka uskovat objektiiviseen ja kronologiaa orjallisesti noudattavaan historiankirjoitukseen sekä pitävät tutkijan itsereflektiosta puhumista tai teorioiden käyttöä ainoastaan turhana kielipelinä saivat kyllä kyytiä, mutta heitä ei salissa näkynyt. Tilaisuudessa heräsi kysymys onko näitä objektivisteja enää olemassakaan. Parjattu Geoffrey Elton on esimerkiksi kirjoittanut metodikirjansa *The Practice of History* 1960-luvulla, vaikka uudet painokset ehkä todistavatkin jonkinlaisesta yhä jatkuvasta suosiosta.

Tämän vuosituhannen historianopiskelijalle objektivistien kritisoiminen tuntui siis hieman epäajankohtaiselta. Historia-alan sähköpostilistalta **h-verkosta** dosentti Martti Häikiön artikkelin objektiivisesta ja edistyksestä historiankirjoituksesta (alunperin julkaistu *Kanavan* juhlanumerossa 1/2003) pohjalta viimeaikoina käyntiin ryöpsähtänyt keskustelu on kuitenkin esimerkki tämänkin kysymyksen ajankohtaisuudesta. Häikiö toteaa artikkelinsa lopuksi objektiivisen historiankirjoituksen olevan sitä mitä hän itse kirjoittaa, eli ei-vasemmistolaisista tai ei-edistyksestä historiaa. Historiallisen yhdistyksen paneelikeskustelussakin olisi ehkä jouduttu teroittamaan argumentteja, jos paikalla olisi ollut joku

objektivistisempi, kenties kuitenkin hieman Häikiötä vähemmän yliampuva historioitsija.

Tekstuaalinen strategia

Tilaisuuden monissa puheenvuoroissa painotettiin kirjoittamisen merkitystä. Mikäli ei halua kuulla kirjoittaneensa jotain muuta, kuin sen mitä oikeastaan on kirjoittanut, täytyy muotoiluun kiinnittää huomiota. Marja Jalavan sanoin: kieli, jota käytämme on kuin miinakenttä. Sananvalinnat ja oman työn reflektointi ovat tulleet yhä tärkeämmiksi. Kuitenkaan historioitsijat eivät juurikaan käy keskustelua kirjallisuustieteilijöiden kanssa, eikä puhuta Jorma Kalelan toivomalla tavalla lähteiden lukemisesta, vaan lähdekritiikistä.

Jos kirjoittaja, kuten usein sanotaan, kirjoittaa vain puolet tekstistä ja lukija toisen puolikkaan, pitäisikö lukijalle antaa tekstin ymmärtämiseen parempi mahdollisuus kirjoittamalla auki tutkijan omat lähtökohdat tutkimukseen? Ainakin Markku Hyrkkäsen mielestä itsensä kirjoittaminen tutkimukseen on tullut yhä tärkeämmäksi, koska se kulttuuri josta tarkastelemme maailmaa on yhä pirstoutuneempi. Turha julistaminen tutkimuksen alussa ei kuitenkaan hänen mukaansa ratkaise mitään.

Tutkimuksen kirjoitetusta muodosta olisi muutenkin voinut keskustella tilaisuudessa enemmän. Jorma Kalelan tokaisu siitä, että sanoman perillemeno on tärkeämpää kuin se, että on narratiivinen kaava, olisi esimerkiksi ansainnut enemmänkin pohdintaa osakseen. Kalelan yksinkertaistava ilmaus "narratiivinen kaava" olisi saattanut herättää hämmennystä narratiivisuuden luonnetta enemmän pohtineiden historioitsijoiden joukossa.

Historia, teoria ja filosofia

Keskustelun lopputuloksena voidaan pitää ajatusta, että historioitsijan on pohdittava omaa työtään ja lähtökohtiaan. Teoreettisten mallien ja empirian suhteen jatkuva arviointi kuuluu kiinteästi myös historian tutkimukseen. Samalla molemmat alustajat kuitenkin painottivat, että historian metodologisista kysymyksistä keskusteltaessa ei pidä eksyä liian kauas filosofien vesille. Metodologisten pohdintojen on oltava suhteessa historioitsijan käytännön työhön.

Paneelin kommentaattorijäsenet Marja Jalava (vas.), Jouko Nurmiainen ja Kati Katajisto.

**Teksti: Jani Marjanen ja Jaakko Tahkokallio
Kuvat: Peter Stadius**

Sekä Jani Marjanen että Jaakko Tahkokallio ovat filosofian ylioppilaita. Ensin mainitun pääaine on historia (ruots.) ja jälkimmäisen yleinen historia. Peter Stadius on FM ja valmistele vaitöskirjaansa espanjalaisten käsityksistä Pohjoismaista 1800-luvun lopussa. Kaikki kolme ovat Helsingin yliopiston historian laitoksesta.

ENNEN JA NYT
Historian tietosanommat